

TÜRÜK

Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

2013 Yıl:1, Sayı:2

Sayfa:258-264

ISSN: 2147-8872

KÜLTÜRBİLİM ALANINDA YAŞANAN KÜLTÜREL DÖNÜŞÜMLERİN KÜLTÜR ODAKLI ÇEVİRİ KURAMLARINA ETKİSİ

Fatih Şimşek*

Özet

70'li yıllarda yaşanan paradigma değişimiyle birlikte çeviribilim alanında dilbilim odaklı kuramlar önemini yitirmeye ve kültür odaklı kuramlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bugüne kadar gelişen süreçte çeviribilim alanında birçok kültür odaklı kuramın geliştirildiği ve çeviri üzerine yapılan araştırmalarda kültür olgusunun ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Çeviribilim alanında yaşanan paradigmayla dilbilimsel hakimiyetin kırılması ve bunun akabinde kültür odaklı çalışmaların yükselmesiyle ilgili yapılan değerlendirmeler, çeviribilim alanıyla sınırlı olarak düşünülmemelidir. Alan sınırlaması, çeviribilim alanındaki kültür odaklı kuramların tam olarak anlaşılmasına neden olabilir. Kültürbilim alanında yaşanan kültürel dönüşümleri incelediğimizde, çeviribilim alanındaki paradigma değişimini ve kültür odaklı kuramların önem kazanmasını daha net bir şekilde yorumlayabiliriz.

Kültürbilim alanında dilbilimsel dönüşüm sonrası edimsel dönüşüm, yorumsal dönüşüm, sömürgecilik sonrası dönüşümün ve çevirisel dönüşümün gerçekleştiğini görüyoruz. Kültürbilimde yaşanan bu dönüşümlerle metin, anlam, sözlü ve sözlü olmayan eylem ile kültürel farklılık gibi olguların, kültürbilim alanında yapılan araştırmalarda önem kazanmaktadır. Bu olguların, çeviribilimde yaşanan paradigmayla birlikte, kültür odaklı çeviri kuramlarında da önem kazanmaktadır. Bu çalışmada, kültürbilim alanında yaşanan kültürel dönüşümlerle bağlantı kurularak, kültür odaklı çeviri kuramları incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Çeviribilim, kültür odaklı çeviri kuramları, kültürel dönüşüm, paradigma, çevirisel dönüşüm.

THE EFFECT OF THE CULTURE TURNS IN CULTURE STUDIES TO THE CULTURE ORIENTED THEORIES OF TRANSLATION

Abstract

1970s have witnessed a paradigm shift in the translation field due to the fact that linguistics oriented theories lost their significances and instead

* Okutman, Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dilive Edebiyatı Bölümü, fsimsek@sakarya.edu.tr

culture oriented ones came into prominence. It is clear that various culture oriented theories have been developed and the cultural phenomenon has come into prominence in the translation studies so far . With a new paradigm in the translation field, linguistics started losing its dominant position and as a result, culture oriented studies became popular in the translation field, which, however, does not mean that assessments in this regard are not only confined to this field. If we confine field only to the translation field, there may be some misunderstandings regarding culture oriented theories, which are available in the translation field.

Performative turn, interpretive turn, postcolonial turn and translational turn are turns in cultural studies, after the linguistical turn. Text, meaning, verbal actions, non-verbal action and cultural differences have a very important place in the researches about cultural studies, with this turns. This same subjects have a similar importance in the culture oriented translation theories. In this study, we also make connections with cultural turns, which particularly occur in cultural studies and in doing so analyze translation theories.

Key Words: Translation studies, culture oriented translation theories, culture turn, paradigm, translational turn.

Giriş

Günümüzde kültür olgusu sosyal bilimler alanında çok önemli bir yere sahiptir. 1970 sonrası kültürbilim alanında yaşanan "kültürel dönüşümler" (Yazıcı 2011:9), diğer bir ifadeyle cultural turns, sosyal bilimlerdeki birçok alan için önemli bir dönüm noktasıdır. Kültürbilim alanında yaşanan bu dönüşümler bir kelebek etkisi yaratarak, birçok alanda yeni eğilimlerin oluşmasını sağlamıştır. Özellikle kültürlerarası iletişim üzerine yapılan araştırmalar, birçok bilim dalının dikkatini çekmiş ve bu araştırmalardan etkilenmelerini sağlamıştır.

Çeviribilim, kültürel dönüşümün etkilediği alanlardan biridir. Kültürbilim alanındaki bu dönüşümler, çeviri üzerine yapılan araştırmaları da etkileyerek, çevirinin yalnızca diller arasında gerçekleşmediği, kültürün bu araştırmalarda önemli bir yere sahip olduğunu zamanla ortaya koymuştur. Çeviribilim kendi özerkliğini ilan ettikten sonra, günümüze kadar kültür odaklı birçok çeviri kuramın ortaya atıldığını ve geliştirildiğini görmekteyiz.

Çeviribilimde Yaşanan Kültürel Dönüşümler

Çeviribilim kendi özerkliğini ilan etmeden önce çeviri, dilbilim altında araştırılan bir olgudan ibaret olup, dilbilimciler tarafından sadece dilsel bir aktarım olarak ele alınıyordu. Tıpkı dilbilimsel dönüşümde yaşandığı gibi, dilbilim çatısı altında yapılan çeviri araştırmalarında da ne kültürün, ne hedef kitlenin ne de çevirmenin yeri yoktu. O dönemdeki anlayış, iki dile vakıf olan herkesin çeviri yapabileceği ile sınırlıydı.

Sosyal bilimlerde yaşanan gelişmeler ve kültürün ön plana çıkmasıyla birlikte, çeviriyle ilgilenen bazı bilim insanları, çeviri alanındaki dilbilim otoritesini sarsmaya başlamışlardır.

80'li yıllara gelindiğinde çeviri üzerine çalışan iki kutup gözlemleyebiliriz. Bir yanda halen dilbilimin kurallarına bağlı kalarak çeviri üzerine eğilenler mevcutken, öte yanda çevirinin dilsel aktarımdan ibaret olmadığını, çevirinin bir kültür aktarımı olduğunu savunanlar mevcuttu. Çeviribilim alanında boy gösteren bu kutuplaşma paradigma değişimi olarak algılanmıştır. Her ne kadar çeviriye dilbilimsel olarak yaklaşanlar, kültürel yaklaşımın gelip geçici bir eğilim olduğunu savunmuş olsalar da, zaman içerisinde yanıldıklarını göreceklerdi.

Kültürün, çevirinin araştırma merkezine oturmasıyla birlikte, çeviriye olan yaklaşım büyük bir ölçüde değişmiş olup, kültür odaklı yeni yaklaşımların da türemesini sağlamıştır: Hans J. Vermeer'in Skopos kuramı, Justa Holz-Mänttari'nin çeviri eylemi kuramı ve Itamar Even-Zohar'ın çoğul dizge kuramı, o dönemde çeviribilimde yaşanan dönüşüme örnek gösterilebilir. Gideon Toury, Hans Höning, Paul Kussmaul, Mary Snell-Hornby, Erich Prunc, Katharina Reiss gibi çeviribilimciler, o dönemde çevirinin kültür odaklı kutbunda yer alan çeviribilimciler arasında sayılabilir.

Kültürbilimdeki dilbilimsel dönüşüm sonrası yaşanan kırılma noktası ve akabinde yaşanan dönüşümlerin her birinin yansıması çeviribilimde de görülmektedir. Edimsel dönüşümle ortaya çıkan durum koşulları ve sözlü olmayan eylemler, Vermeer'in çevirinin kültür aktarımı olduğuna dair ortaya koyduğu kuramında üzerinde durduğu noktalardır. Diğer yandan sömürgecilik sonrası dönüşüm olan çevirisel dönüşümle birlikte, çeviribilim içerisinde de "Sömürgecilik Sonrası Çeviri Kuramları"ndan bahsedilmektedir. Örneğin, Susan Bassnet ve Andre Lefevre, uluslararası Translation Studies'i kurarak, bu yönde önemli bir adım atan ve çeviribilim içerisinde kültürbilimsel bir dönüşüm sağlayan öncüler arasında (Bachmann-Medick 2010:245) kabul edilir. Onlarla birlikte çeviribilim içerisinde kültür odaklı olarak gelişen "Kültürel Çeviri" (ing. *Cultural translation*) anlayışının varlığını görebiliriz.

Bugünün Avrupa ve ABD'deki metropol şehirlerine baktığımızda, yabancıların varlığının neredeyse baskın bir konuma ulaştığını söyleyebiliriz. Yerli toplum ile yabancıların bir arada yaşamasından dolayı meydana gelen sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm süreçleri üretme, yabancıların yaşadıkları topluma entegre etmek amacıyla yabancıların ve daha önce içerisinde buldukları kültürün tanınması gerekiyordu. Batı dünyasına sürgün ya da göç yoluyla gelmiş olan yabancılara ait eserler ya da üçüncü dünya ülkelerinde önemli kabul edilen eserler, Batı dünyasının metropol şehirlerinde yaşanan sorunların çözümü için bir çıkış yolu olarak görülmüş ve bunların çevirilerine ihtiyaç duyulmuştur.

Erek kültür odaklı çeviri anlayışında, kaynak metinde yer alan yabancı unsurların erek metin içerisinde çoğu zaman yok olduğunu görüyoruz. Diğer bir ifadeyle metni erek okura götürüyoruz. Oysa sömürgecilik sonrası çeviri kuramlarında durum farklıdır. Burada kaynak metin içerisinde yer alan yabancı unsurların erek metin içerisinde de yabancı olarak kalması gerekir ki, yakından tanınma ihtiyacı duyulan kültür anlaşılсын. Bu nedenle Spivak (1993:191) kaynak metnin yazarının önemli olduğunu ve erek kültüre kaçınılmaz olarak yabancı olan unsurların erek metin içerisinde yer alması gerektiğini söyler (Ece 2009:51). Buradan da anlaşılacağı gibi, burada metnin erek okura götürülmesi değil, erek okurun metne götürülmesi söz konusudur.

Kültür Bilimlerinde Yaşanan Kültürel Dönüşümler ve Çeviribilime Yansımaları

Kültürbilim alanında yaşanan dönüşümlerden bahsetmeden önce, paradigma değişimi yerine neden dönüşüm kullanıldığına değinmekte fayda vardır. Bachmann-Medick, paradigma değişimi yerine neden dönüşüm kullandığını, Maryln Strathern'in sosyal bilimlerdeki paradigma problemi ile ilgili yaptığı açıklamayla izah etmektedir. Maryln Strathern'e göre paradigmlar, doğa bilimlerinde mevcut olan problemlerin çözüme kavuşması için kurallar oluştururlar. Oysa sosyal bilimlerde kuramsal yaklaşımlar arasında farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu nedenle Bachmann-Medick, dünya genelinde var olan farklı kuramsal yaklaşımlar nedeniyle, kültür ve sosyal bilimlerde müşterek bir yaklaşımdan söz edilemeyeceğini ifade eder (Bachmann-Medick 2010:16-17). Amacım burada sosyal bilimlerde devrim niteliğinde oluşan görüşlerden bahsederken, paradigma mı ya da dönüşüm mü kullanılması gerektiğini tartışmak değildir. Bachmann-Medick'in de belirttiği gibi, sosyal bilimlerde müşterek bir yaklaşımdan bahsedilemeyeceği gibi, paradigma ya da dönüşüm kavramlarıyla ilgili sosyal bilimlerde içerisinde farklı görüşler de ortaya çıkabilir.

Kültürbilim alanında yaşanan dönüşümleri incelediğimiz vakit, Bachmann-Medick'in çeviri olgusuna da değindiğini görürüz. Bachmann-Medick'e göre (2010:26) kültürbilim alanında yaşanan dönüşümler sayesinde metin ve dil aktarımı olarak incelenen çevirinin, daha geniş bir düzlemde ele alınarak, kültür boyutu da incelenmeye başlanmıştır. Ona göre, dönüşümler sayesinde meydana gelen bu tarz açık ve net sıçrayışların etkili olmasının en başlıca nedeni, başlangıçta tanımlanan kavramların, doğru kabul edilen düşünceleri değiştirme özelliğine sahip tasarımlar içerisinde yer alan etkili kavramlarla ilişkilendirilerek gerçekleşir.

Kültürbilim içerisinde gerçekleşen dönüşümler arasında dilbilimsel dönüşüm (ing. *linguistical turn*) adeta merkezi bir düşünce (alm. *roter Faden*) rolünü üstlenmiştir. Kültürbiliminin yeni ufuklara yelken açmasıyla birlikte, dilbilimsel yaklaşımın otoritesi de yavaş yavaş yok olmaya başlamıştır. Yeni odak noktasıyla birlikte, dilbilimsel yaklaşım tarafından göz ardı edilen kültür, yaşam dünyası (alm. *Lebenswelt*), tarih ve en önemlisi de eylem gibi olgular ön plana çıkmaktadır. Bu gerçekliğin günümüze kadar idrak edilmediği görülmektedir (Bachmann-Medick 2010:36).

Kültürbilimde yaşanan dönüşümlerde, edimsel dönüşüm (ing. *performative turn*) metni dinamikleştirmektedir. Yorumsal dönüşümden (ing. *interpretive turn*) edimsel dönüşüme olan geçiş süreci yontemsel olarak bilgi vericidir. Çünkü bu süreçte metin ve anlam, yerini tasarım ve edimsel uygulamaya bırakmıştır. "Metin sıfatıyla kültür" (alm. *Kultur als Text*) bağlamında göz ardı edilen boyutlar tekrar ön plana çıkar: Önemlilik (materyalite), kültür dinamiği, durum koşulları ve diyalog tarzındaki değişim süreçlerinin yanında sözlü olmayan eylem boyutları da önem kazanır (Bachmann-Medick 2010:38).

Kültürbilim alanındaki kültürel dönüşümleri yakından incelediğimizde, "çeviribilimde yaşanan paradigma değişimini" (Tosun 2004:212; Kaindl 2004:43-47) daha iyi kavrayabiliriz. Bu dönüşümler yaşanmamış olsa, çeviribilimin kendi özerkliğini ilan etmesi, çeviri alanında kültür odaklı yaklaşımların oluşması beklenemezdi. Yaşanan bu kültürel dönüşümlerin idrak edilmesiyle birlikte, özellikle de Türkiye'de, günümüzde filolojinin diğer alanları tarafından

çeviribilimin kültür odaklı yaklaşımlarına olan şüphenin ortadan kalkacağına inanıyorum. Bu dönüşümlerin idrak edilmesi yalnızca çeviribilim dışındaki şüpheleri gidermeyecek olup, aynı zamanda çeviribilim çatısı altında araştırmalarını yürüten ve kültür odaklı yaklaşımları tam manasıyla kavrayamayan Türkiye'deki bir kısım çeviribilimcilerin de, araştırmalarındaki sonuçları daha sağlam bir zemin üzerine oturtmasını sağlayacaktır. Çeviribilimde yaşanmış olan paradigma değişimini çeviribilimciler olarak tanınmasına rağmen, bu değişimin arka planında yer alan dinamik gelişmelerin tam olarak kavranmamış olmasıdır.

Diğer bir yandan edimsel dönüşümü yakından incelediğimizde, Vermeer'in "Skopos kuramı" (Reiss ve Vermeer 1984; Vermeer 1986) ve oluşturduğu çeviri kuramının ayrıntılarından bahsederken, ön plana çıkardığı noktalarla edimsel dönüşüm ile sahneye yeniden dönen durum ve sözlü olmayan eylemlerin birbiriyle örtüştüğü de görülmektedir.

Kültürbilimde görülen diğer dönüşümlerden biri de sömürgecilik sonrası dönüşümdür (ing. *postcolonial turn*). Sömürgecilik sonrası dönüşüm, ancak epistemolojik potansiyeli sayesinde gerçek manada bir kültürel dönüşüm özelliğini kazanmış olup, kültürbilimin kendi öncül fikirlerini sorgulamasını sağlamıştır. Burada belirleyici olan ana prensip, kültürel farklılıkların tanınması ve buna karşılık gelen temel fikirlerin sorgulanmasıdır. Bu ana prensip sayesinde batı akılcılığının egemenlik söyleminin tüm dünyaya yayılmasını sağlayan epistemolojik hakimiyetin ve dikotomik bilgi tutumunun sarsıldığı görülmektedir. Söz konusu bu epistemolojik eleştiri sayesinde sömürgecilik sonrası dönüşüm kültürbilimde bir kırılma noktası yaratmıştır. Sömürgecilik sonrası dönüşüm, kültürbilimin bakış açısını genişleterek, onu küresel ve trans-kültürel bir hal almasını sağlamış; yalnızca kültür ve sosyal bilimlerdeki araştırma nesnelileriyle ilgili mevcut olan Avrupa merkezli kanonun genişlemesini sağlamakla kalmamış, bilimsel araştırma kategorilerinin Avrupa merkezli evrenselleşme iddiasının da gözden geçirilmesini sağlamıştır. Sömürgecilik sonrası dönüşümle önemi artan "*cross categorical translations*" ile birlikte gerçek çeviri süreçlerinin de incelenmeye başladığı dikkatlerden kaçmamaktadır. Kültürbilim içerisindeki bu gelişmeyle birlikte sömürgecilik sonrası dönüşümün çevirisel dönüşüme (ing. *translational turn*) doğru yol aldığı görülmektedir (Bachmann-Medick 2010:40-41).

Sömürgecilik sonrası dönüşümün, özellikle Batı dünyasında toplumsal sorunlara eğilimin ve bunları çözenin yolunu farklı bir yöne çevirdiğini dile getirebiliriz. Bu noktada göç, en temel unsur olarak kabul edilebilir. Avrupa ve ABD'nin sömürge ülkelerinden aldıkları göçler nedeniyle, toplumsal anlamda bir kırılma noktası yaşamaya başlamıştır. Bu kırılma noktası neticesinde, farklı alanlarda sömürgecilik sonrası kuramların oluştuğunu gözlemliyoruz.

Sömürgecilik sonrası dönüşümün yol açtığı çevirisel dönüşüm, kültürbilim içerisinde gözlemlenen dönüşümler arasında yeni yeni filizlenmeye başlamış olan bir dönüşümdür. Kültürbilimlerde görülen bu dönüşüm sayesinde çevirinin, dil ve metin bağlamında bir çeviri anlayışını aştığını ve kavramsal olarak şu ana kadar göz ardı edilen sosyal bilimsel ve kültürbilimsel bir temel kavram işlevine büründüğü görülmektedir. "Ara alanların" yeni metodolojik oluşumlarını inceleyen ikili bilgi tutumu ve dikotomik sınır oluşumlarına

karşılık, kültürbilimlerin bitmek bilmeyen çabası, çevirisel dönüşüm ile ampirik bir temelle karşı karşıyadır. Kültürel ara alanlar, "Çeviri Alanları" olarak algılandığında durum daha net anlaşılacaktır. Böylece çeviri süreçlerinden etkilenen kimlik, göç, sürgün ve kültürlerarasılık kapsamındaki diğer durumların tamamı somut birer eylem ilişkisi içerisinde ele alınacaktır. Batı toplumları için bu kavramların günümüzde popülaritesi yüksektir. Bu kavramlar yalnızca çeviri süreçlerinden etkilenmeyip, bunlarla ilgili doğan sorunlara çözüm bulabilmek amacıyla ortaya çıkan çeviri ihtiyacından da etkilenmektedirler. Kültür algısının yeni çevirisel oluşum hali, diğer bir ifadeyle çeviri sıfatıyla kültür (alm. *Kultur als Übersetzung*) bilimsel alandaki yerini alarak, kültürlerarasılık senaryolarıyla ilgili pragmatik-metodik yaklaşımların dilbilimsel dönüşümün merkezinden çoktan uzaklaşmıştır (Bachmann-Medick 2010:41).

Kültür bilimcilerin ve bazı sosyologların son dönemlerde çeviribilim alanına karşı ilgilerinin artmasını, çevirisel dönüşümle açıklayabiliriz. Avrupa toplumlarının ve ABD'nin nüfusu içerisinde hızla artan yabancıların payı ve o toplumlar içerisinde yaşayan yabancıyı tanıma ihtiyacının doğmasıyla birlikte, çeviri bu alanlar için yeni bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nokta da Bachmann-Medick'e göre (2010:238), çeviri sosyal bilimler ve kültür bilim alanında yeni bir temel kavram olarak gündeme gelmektedir.

Kültür kuramlarının en derin noktalarına kadar nüfuz etmeye başlayan yeni çeviri anlayışı, çeviribilim üzerine uzun zamandır yapılan disiplinlerarasılık tartışmasını aklımıza getirmektedir. Bachman-Medick'e göre (2010:242), çevirinin popülaritesi kendi disiplinini aşacak seviyeye gelmeye başlamıştır. Bunun ilk meyvesi de, kültürbilim içerisinde yaşanan çevirisel dönüşümdür. Günümüzün şartları ve ortam koşulları nedeniyle, çeviri olgusunun önem kazandığını görüyoruz. Bachmann-Medick (2010:242) çevirinin bu gelişiminden bahsederken, çeviriyle ilgili şu soruları da sormayı ihmal etmez: Çeviri, kültürler arasında aktarım ve değişim süreçleriyle yetinmeyip, disiplinler arasında da bir aktarım ve değişim süreci algılanabilir mi? Çeviri, disiplinler arasında bağlantı kurabilecek spesifik bir model olabilir mi? Ona göre çevirisel dönüşümün bu gibi sonuçlara varabilmesi için, farklı varyasyonlardan ve problem alanlarından geçen kültür bilim bağlamında genişletilmiş bir çeviri kavramına ihtiyaç vardır.

Sonuç

Sonuç olarak sosyal bilimler alanında yaşanan gelişmeler ve özellikle de kültürbilim alanında meydana gelen kültürel dönüşümler, çeviri alanını kökten sarsmıştır. Çeviri kuramsal bakış açıları, kültürel dönüşüm paradigmasının etkisiyle, bambaşka bir yöne kaymıştır. Çeviri bir dil olgusu olarak incelenmekten vazgeçilmiş, çevirinin dildışı arka planı, çevirinin yorumsal bağlamı, çevirinin toplumsal boyutu ve kültürel dönüşümlere etkisi çeviribilimin inceleme alanına dahil edilmiştir. Kültürel paradigma bir bakıma çeviri disiplininin diğer disiplinlerle ortak yönü olmuş ve çevirinin sosyal bilimler içerisinde kendisine eşit bir yer bulmasını sağlamıştır. Çeviribilim böylece, kültür bilimlerinin ortak bir paydada buluşması ve bir genel kuramsal yapı altında birleşmelerinde kendine düşen rolü oynama imkanını elde etmiştir. O ana değin kültür bilimlerine katkı sağlayamayan ve salt bir mekanik süreci yansıtan çeviri çalışmaları, artık bir kültürel ürünün oluşum süreçleri olarak kültürel etkileşim ve dönüşümlerin anahtarları olma niteliğini kazanmışlardır. Kültürel dönüşümden sonra

çeviriler ve çevirmenler kültürlerin taşıyıcı, dönüştürücü ve normlaştırıcı etkenleri olarak incelenmeye başlanmıştır. Kültürel paradigma sonrası çeviribilimciler ağırlıklı olarak, çevirilerin toplumsal sisteme etkileri üzerinde çalışmaya başlamışlar ve böylece soyut ve anlaşılmasız çeviri çalışmaları yerini somut ve toplumsal karşılığı olan çalışmalara bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- BACHMANN-MEDICK Doris, **Cultural Turns: Neuorientierungen in den Kulturwissenschaften**, 4. Auflage, Rowohlt Taschenbuch Verlag, Hamburg 2010.
- ECE Ayşe Fitnat, "Sömürgecilik-Sonrası Kuramların Çeviri Eylemine Metaforik Yaklaşımları". **Litera**, 21/1 (2009), s. 47-57.
- KAINDL Klaus, **Übersetzungswissenschaft in interdisziplinären Dialog**, Stauffenburg Verlag, Tübingen 2004.
- REISS Katharina und VERMEER Hans J., **Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie**, Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1984.
- SPIVAK Gayatri Chakravorty, **Outside in the Teaching Machine**, Routledge, London 1993.
- TOSUN Muharrem, "Bireysel ve Bilimsel Olmayan Bir Çeviribilim İsteği: Yeni Paradigmanın Karakteri", **Translation Studies in the New Millennium An International Journal of Translation and Interpreting**, 2 (2004), s. 211 – 223.
- VERMEER Hans J., **Voraussetzungen für eine Translationstheorie**, Heidelberg 1986.
- YAZICI Mine, **Çeviribilimde Araştırma Multilingual**, İstanbul 2011.